

Nr 192.

Af herr **Starbäck** om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående upphäfvande af föreskriften om lärjungarnas vid de allmänna läroverken obligatoriska kyrkobesök.

Vid 1904 års riksdag väckte undertecknad i Andra kammaren en motion nr 224, som gick ut på, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t hemställa, att i skolstadgan bestämmelsen om skolungdomens gudstjänster finge följande lydelse: Rektor må i samråd med läroverksstadens prästerskap minst en gång i månaden å lämpligt rum anordna skolgudstjänst med frivilliga besök af läroverkets ungdom.

Med afseende på motiven för mitt förslag tillåter jag mig hänvisa till denna motion och med afseende på motionens behandling till 1904 års Riksdags förhandlingar.

Vid senaste allmänna svenska läroverksmöte i Falun 1909 fattades efter inledningsföredrag af läroverksadjunkten J. F. Nordwall (se bil.) följande resolution: »Mötet anser, att lärjungarnas obligatoriska kyrkobesök böra afskaffas och ersättas med frivilliga gudstjänster, som om möjligt anordnas på lämpliga tider genom rektors försorg.»

Detta mötes beslut ger mig anledning att åter bringa frågan inför Riksdagen, och får jag sålunda föreslå

att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla om sådan ändring i läroverksstadgan, att lärjungarnas obligatoriska kyrkobesök afskaffas.

Stockholm den 6 februari 1910.

Karl Starbäck.

De obligatoriska kyrkobesöken.

Af J. F. Nordwall.

Läroverksungdomens obligatoriska kyrkobesök räkna gamla anor. De leda sitt ursprung från medeltidens kloster- och domkyrkoskolor och ha gått i arf till nyare tidens skolor och gymnasier.

Allt sedan medeltiden var det skolungdomens åliggande att uppehålla kyrkosången både vid ottesången klockan fem, högmässan klockan åtta och aftonsången klockan två. Dessutom skulle alla lärjungar vara närvarande vid bönestunden i kyrkan hvarje lördag klockan ett. År 1612 anbefaldes predikoförhör och samtidigt utfärdades förbud mot läxöfverläsning under gudstjänsten, hvilken osed tydligen var föranledd af de täta kyrkobesöken och tolererats af lärarna. Enligt 1649 års skolordning skulle alla gymnasisterna närvara utom vid högmässogudstjänsten också vid bönen i kyrkan hvarje dag klockan tio. 1693 års skolordning uppmanar lärarna att allvarligen hålla disciplinerna att gå i kyrkan samt att alltid låta dem, när de kommo därifrån, göra reda för hvad de hört och sett. Detsamma upprepas i skolordningen af år 1724. Rektor skulle vara tillstädes i gudstjänsten, begynna själf repetera med gymnasisterna och tillhålla alla lectores med gymnasiij adjuncto att per vices samma repetition förrätta efter predikan och tilltala dem, som sig härvid visat försumliga och vårdslösa. — Det är väl troligt, att kyrkobesöken vid denna tid, då skolans förnämsta uppgift var att förbereda prästutbildningen, utgjorde ett led i undervisningen, på samma gång som lärjungarna genom dem skulle uppfostras till fromhet.

Ännu 1878 års skolstadga innehöll den bestämmelsen, att lärjungarna hvarje sön- och högtidsdag skulle bevista högmässogudstjänsten. Vår senaste läroverkskommitté uttalade emellertid, att denna föreskrift »näppeligen någonstädes torde efterleivas» och ansåg lämpligt, att stadgandet erhöi »en sådan form, att dess iakttagande kan krävas».

Vår nu gällande läroverksstadga påbjuder angående kyrkobesöken följande (§ 24): »Sön- och helgdagar böra lärjungarna, så ofta och i den ordning Eforus på rektors förslag bestämmer, bevista högmässogudstjänsten eller särskildt anordnad skolgudstjänst; dock äge rektor att i särskilda fall för lärjunge medgifva annan ordning för gudstjänstbesök eller därifrån meddela befrielse».

Denna paragraf medgifver sålunda en större eller mindre inskränkning af tvångsgudstjänsterna. Hur pass väsentlig denna inskränkning blir, det beror på rektors och i sista hand eforus' afgörande. Kvar stå emellertid de obligatoriska gudstjänstebesöken i större eller mindre omfattning.

En märklig undantagsställning inta i detta hänseende hufvudstadens läroverk, som — visserligen icke genom lag men genom praxis — äro fullständigt befriade från tvånget till gudstjänstbesök. Kanhända gäller detta också ett eller annat landsortsläroverk.

Man kan nu med skäl fråga, om icke *alla* våra läroverk borde få samma frihet i nämnda afseende, som de stockholmska sedan länge åtnjuta. Borde inte

de ännu påbjudna kyrkobesöken, denna kvarleva, från skolans forna tjänareställning under kyrkan, så godt afskaffas öfver hela linjen? Eller är det alldeles i sin ordning, att lärjungar och lärare fortfarande tvingas att gå till gudstjänsterna? Jag säger också lärare, ty någon eller några af dem måste ju åläggas att vara med lärjungarna i kyrkan, inte blott rektor och kristendoms lärare, utan också de andra i tur och ordning.

* * *

Skollagens påbud om obligatoriska kyrkobesök innebär ett obehörigt ingrepp i lärjungens och lärarens religiösa frihet och i familjens inre angelägenheter och bör först och främst af detta skäl upphävas. Det är individens och familjens rätt, som här — utan gagn för det allmänna — trädes för nära. Kyrkan kan ej längre tvinga andra medborgare till gudstjänstbesök (de militära »kyrkoparaderna» lyda, så vidt jag vet, ej direkt under kyrkligt maktbud), inte ens folkskolans barn äro underkastade detta tvång, icke heller seminariernas eller flickskolornas eller andra privatskolors ungdom, men ännu kan kyrkan genom sina biskopar ålägga de allmänna läroverkens lärjungar och därmed också lärare att bevista de kyrkliga gudstjänsterna. Detta enastående och ålderdomliga myndlingskap under kyrkan böra våra läroverk nu ha vuxit ifrån.

Ungdomens kyrkobesök böra vara uteslutande dess egen och familjens eller målsmanskapets angelägenhet; däröfver bör bestämmas endast i hemmet. Att en offentlig myndighet gör intrång på detta intima område af privatlivet måste be-tecknas som en brutalitet.

De som förmena, att tvångsgudstjänsterna äro ägnade att uppfostra lärjungarna till religiositet och kyrklig ordning och på den grund vilja förfakta deras berättigande, torde säkerligen ta miste. Det är mycket tvifvelaktigt, om sådant kan vinnas annat än på frivillighetens väg. Tvärtom verkar väl tvånget i motsatt riktning; det väcker olust och leda vid kyrkogången, och därmed är ju inte den kyrkliga ordningen betjänad.

Rektor Carl Svedelius har i en uppsats i årgången 1900 af denna tidskrift (Pedagogisk Tidskrift) närmare utvecklat detta. Han framhåller också, hur de stockholmska läroverkens lärjungar ingalunda kunna sägas brista i religiösa intressen, fast gudstjänsttvånget där är upphäfdt. Det är ej ovanligt, säger han, att där se grupper af skolynglingar på väg till frivilliga kyrkobesök. Och de frivilliga skolgudstjänster, som anordnas vid Stockholms läroverk, äro ej så fåtaligt besökta.

Vore det ej nu goda skäl för att öfverallt utbyta tvångsgudstjänsterna mot frivilliga sådana, dit såväl lärjungarna som deras anhöriga och målsmän ägde tillträde? Dessa gudstjänster kunde hållas i kyrkorna eller i läroverkets stora sal en och annan söndag eller helgdag af kristendoms lärarna eller stadens prästerskap på rektors anmodan. De vore närmast att jämföra med de andaktsstunder för akademiska medborgare, som afhållas vissa söndagseftermiddagar vid universiteten, åtminstone vid Uppsala universitet. De skulle vara särskildt anpassade för skolungdomen och därigenom kunna tillvinna sig dess intresse långt mer än de för allmänheten afsedda predikningarna, som ofta alls inte lämpa sig som andlig näring åt de unga.

Vid dessa frivilliga kyrkobesök blefve den obehagliga disciplinära uppsikten från lärarnas sida öfverflödlig. Ingen lärare behöfde såsom nu kommenderas till kyrkan för att öfvervaka lärjungarna och kontrollera deras närvaro. Hvad för öfrigt denna kontroll beträffar, så är den praktiskt utförbar åtminstone vid de större läroverken, såvida ej läraren vill stå med katalogen i hand och genomgå alla nummer i de klasser, som skola närvara.

Att det för mången lärare måste kännas synnerligen pinsamt för att ej säga kränkande att vara underkastad skyldigheten att på rektors order infinna sig till gudstjänst i kyrkan, därom behöfver ej mycket ordas. Men denna omständighet utgör ytterligare ett vägande skäl för de obligatoriska kyrkobesökens afskaffande. Läraren kan för öfrigt med rätta göra anspråk på att få fritt förfoga öfver sin hvilodag.

Och kan inte denna fordran med skäl uppställas också för lärjungarnas räkning? Böra inte också de få känna sig fullt fria på söndagen? De kunna behöfva sin söndagsförmiddag till uppfriskande idrott, till utflykter på skidor eller cykel, till vandringar i skog och mark, till naturstudier i det fria. Också naturen är en helgedom. De unga, som söka vederkvickelse i dess sköte och som med friskt sinne och varm håg lyssna till dess röst, de fira också sin gudstjänst. Eller minns blott fjällvisan i Björnsons »En glad gut!» — Hvilken betydelse sådana söndagsutflykter ha för ungdomens kroppsliga och andliga hälsa, är lätt att inse, då man vet, hur största delen af hvardagen måste tillbringas inom fyra väggar. Eftermiddagarna äro för korta för längre utflykter, större delen af läsåret infaller ju under den mörka årstiden, och läxorna ta sin tid. Däremot erbjuda söndagarna det bästa tillfälle till stärkande friluftslif och till utflykter i naturen, men detta förutsatt att söndagsförmiddagen är fri. Kyrkogången omöjliggör längre utfärder. Som lärare i biologi brukar jag ibland föreslå intresserade lärjungar att göra vissa naturiakttagelser i samband med det kapitel, som för tillfället genomgås vid undervisningen, men får då ofta det svar, att de inte hinna med det. Eftermiddagarna äro för korta. Nå, till söndag? Nej, då skola de till kyrkan.

Nu är det visserligen inte gifvet, att hvarje lärjunge skall beordras till kyrkan hvarje söndag, men så bjuda heller inte alla söndagar på så pass vackert väder, att utflykter kunna företas. Vidare är det sant, att rektor kan »i särskilda fall», som det heter, ge lof från kyrkan. Men sådant lof torde sällan ges i någon större utsträckning, och mången lärjunge eller många föräldrar dra sig för att begära det. Och herrar rektorer visa nog också mycket olika frikostighet i detta afseende. Jag afstår dock från att här anföra exempel.

Lärjungarnas söndagsfrihet bör ej vara beroende af rektors godtycke, utan den bör genom skollagen fullt medgifvas och betryggas. Därför är det nödigt, att läroverksstadgans § 24 antingen utan vidare strykes eller — såsom ock det senaste läroverksmötet hemställt — ändras därhän, att *lärjungarnas obligatoriska kyrkobesök ersättas med frivilliga gudstjänster, som om möjligt anordnas på lämpliga tider genom rektors försorg.*